

можливість надання певного набору послуг, зокрема організувати відкрите кафе і громадські туалети. На наступному етапі потрібно розробити проект угоди про участь підприємств у відновленні первісного стану замку. Ефективним було б залучення підприємств з різних галузей, які орієнтуються на різні групи споживачів.

Висновки. З огляду на те, що 70 % реставраційно-будівельних робіт у замку уже виконано, сума коштів, необхідних для завершення реставрації, є відносно невеликою і може бути профінансована одним чи кількома підприємствами залежно від умов договору і маркетингової діяльності Дирекції замку і Національної спілки архітекторів України. У сучасних умовах ринкової економіки, коли зростає значення соціально орієнтованого маркетингу, підприємства зацікавлені у піднятті свого іміджу в очах громадськості, тому, на нашу думку, орієнтуватися для фінансування даного проекту потрібно саме на недержавних інвесторів.

1. Курило Т. Проблеми реалізації законодавства України про охорону культурної спадщини та деякі шляхи їх подолання // *Право України*. – 2003. – № 3. 2. Документація з архіву Дирекції Будинку творчості за 1997 – 2004 рр. 3. *Архітектурний вісник*. – 1996, 1997. – № 1 і 2. 4. Закон України "Про державний бюджет України на 2004 рік" від 27.11.2003 р.

УДК 72. 035 (477) + 719.67

Х.Р. Харчук

Інститут "Укрзахідпроектреставрація"

НАЙДАВНІШІ ОБ'ЄКТИ ТРУСКАВЦЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЇХНІХ ТЕРИТОРІЙ У ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

© Харчук Х.Р., 2005

Розглянуто актуальні проблеми охорони і збереження пам'яток архітектури і містобудування Трускавця. Охарактеризовано об'єкти історико-культурної спадщини, які формують архітектурний образ міста і можуть стати в ринкових умовах додатковим чинником популярності даної місцевості та використовуватися для екскурсійного відвідування.

Ключові слова: місто-курорт, містобудівне значення культурної спадщини, Трускавець, Бабина гора, Городище, Воротище, Дубина, Кам'яний горб.

Постановка проблеми. Реконструкція і методи використання найдавніших пам'яток Трускавця в туризмі як об'єкт екскурсійного відвідування.

Мета статті. Метою дослідження найдавніших об'єктів Трускавця є перспективна спрямованість генеральних планів міст і опрацювання чинників розвитку поселень, які мають важливе значення в умовах ринкової економіки при їх проектуванні, використання збережених об'єктів і рекультивування колишніх історичних форм ландшафту.

Основна частина. Суттєвого значення у містах України тепер набуває охорона незабудованих територій, на яких збереглися пам'ятки містобудування дохристиянських та давньоруських часів. Це стосується не лише міст, багатих фортифікаційними спорудами, таких, наприклад, як Володимир-Волинський, Галич, Звенигород, але й міст-курортів – таких як Трускавець.

Нові реалії містобудівного процесу вимагають сьогодні переосмислення багатьох усталених стереотипів як в теоретичних постулатах, так і у проектній практиці. Маючи на увазі перспективну спрямованість (за самою суттю роботи) генеральних планів міст, при їх проектуванні необхідно брати до уваги і більш детально опрацьовувати ті аспекти розвитку поселень, які мають важливе значення в умовах ринкової економіки.

Мова йде перш за все про передпроектні дослідження, матеріали яких повинні з найбільшою можливою повнотою виявити і оцінити наявний містобудівний потенціал об'єкта проектування та визначити можливі напрямки його розвитку.

Це цілком стосується і міст-курортів, тобто місцевостей, де існують “природні лікувальні фактори та необхідні умови використання їх з лікувально-профілактичною метою” [1]. Водночас у багатьох містах-курортах збереглися численні об'єкти культурної спадщини – пам'ятки архітектури і містобудування, садово-паркового мистецтва. Ці об'єкти ще і сьогодні формують образ того чи іншого курорту, суттєво збільшують його загальний містобудівний потенціал, в умовах ринку стають додатковим чинником атрактивності і популярності даної місцевості.

Підтвердження цьому можна побачити у відомих курортах Криниця (Польща), Карлові Вари і Маріанске Лазне (Чехія), Тисафюред (Угорщина), Несебер (Болгарія), Форіо (Італія), де протягом тривалого часу важливою складовою містобудівного розвитку вважається саме культурна спадщина. Пам'ятки архітектури та цінні ландшафти приваблюють до цих курортів (окрім людей, які приїхали на лікування) численних туристів, які тут не лікуються, а тільки “милуються околицею”. Саме для цієї категорії відвідувачів створено розвинуту інфраструктуру обслуговування, безпосередньо не пов'язану з функцією лікування, яка приносить суттєві прибутки [2].

Однак в українській проектній містобудівній практиці значення культурної спадщини у згаданому вище сенсі ще недостатньо береться до уваги. Стосовно міст-курортів України цьому є декілька причин. Першою можна вважати традиційне домінування лікувальних чинників і першочергове вирішення проблем їх просторового і територіального розвитку. При цьому просторові характеристики архітектурного середовища трактуються суто функціонально, регіональні риси середовища майже не беруться до уваги. Другою причиною є недостатня вивченість містобудівної та архітектурної спадщини міст-курортів, яка донедавна у поселеннях такого типу вважалася чимось другорядним, що суттєво не впливає на загальне функціонування курорту [3].

Сьогодні необхідно ставити питання про усунення випадкової забудови з території давніх городищ, решток середньовічних укріплень, рекультивуєчи колишні історичні форми ландшафту, впорядкувати їхні території для екскурсійного відвідування.

Територія сучасного міста Трускавця, вірогідно, була заселена ще в часи Київської Русі. Про це свідчать археологічні знахідки, що належать до цих періодів, та топографічні назви місцевостей – Бабина гора, Городище, Воротище, Дубина, Кам'яний горб, які збереглися до наших днів [4–8]. На території цих місцевостей розкинувся сьогоднішній Трускавець.

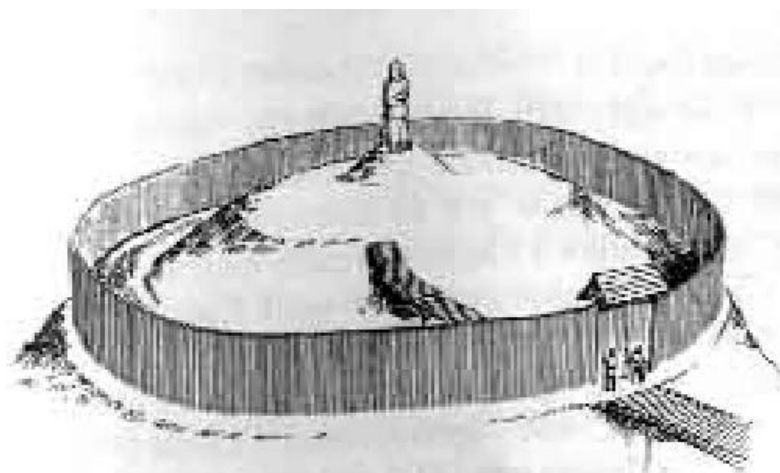
До найдавніших оборонних пам'яток належить поганське святилище, обведене валом і ровом, що знаходилося на горі “Баба” (“Бабина гора”) в урочищі “Липки”, де досі збереглися рештки поганського капища, на якому в давнину стояло язичеське божище (рис. 1). Назва мікротопоніму “Бабина гора”¹ зафіксована на кадастровій карті 1853 р. [9, 10]. Рештки цієї пам'ятки до християнських часів (вал, рів та пагорб) тепер знаходяться на околиці міста, на стику вулиць П. Сагайдачного і Бориславської. Наші предки, які поклонялися поганським богам, пильно охороняли свої капища, будували навколо них оборонні споруди. На думку історика О. Мацюка, ця пам'ятка походить з дохристиянських часів, а про докладніше її датування можна було б дізнатися лише після археологічних досліджень, які тут ніколи не проводилися. Треба зазначити, що тут не випадково знайдено цікаві знахідки з V–VI ст.

Цікавою спорудою було також укріплення на горі Городище (кінець вул. Суховолі)², зруйноване на початку XIX ст. в ранній період розвитку курорту (1827–1895 рр.) [11, 12]. На підставі досліджень залишків земляних укріплень, які існували ще в 1940–1950-х рр., встановлено, що це було городище з потужним валом і сухим ровом (рис. 2), збудоване, ймовірно, не пізніше Галицько-Волинської княжої доби [13]. Археологічні розкопки цього напівзруйнованого укріплення дали б, очевидно, цікаві результати. Однак при будівництві пансіонату “Прикарпаття” всупереч

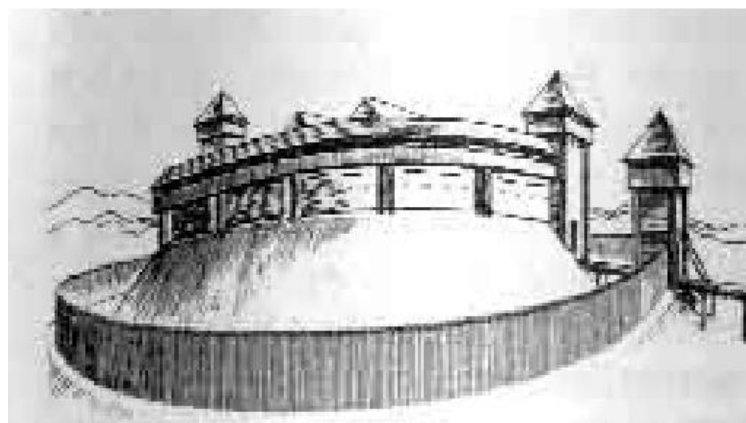
¹ Про “Бабину гору” згадує також краєзнавець Шнайдер А.

² Тепер на місці оборонного городища стоїть пансіонат “Прикарпаття”, побудований в 1970-ті рр.

існуючому законодавству, за яким будівельники мали фінансувати археологічні розкопки, рештки городища були зруйновані, а на їх місці вирости багатопверхові корпуси.



*Рис. 1. Поганське кapiще на горі "Баба" ("Бабина" гора в урочищі Липки).
Проект реконструкції. Художник М. Козарук*

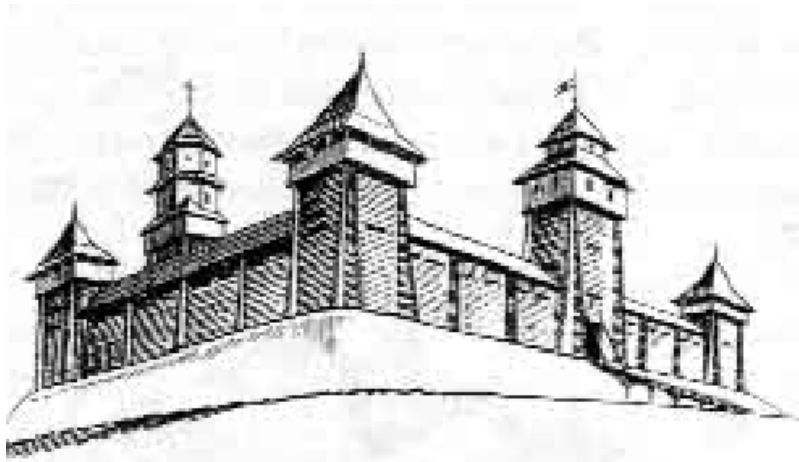


*Рис. 2. Давньоруське городище.
Проект реконструкції. Художник М. Козарук*

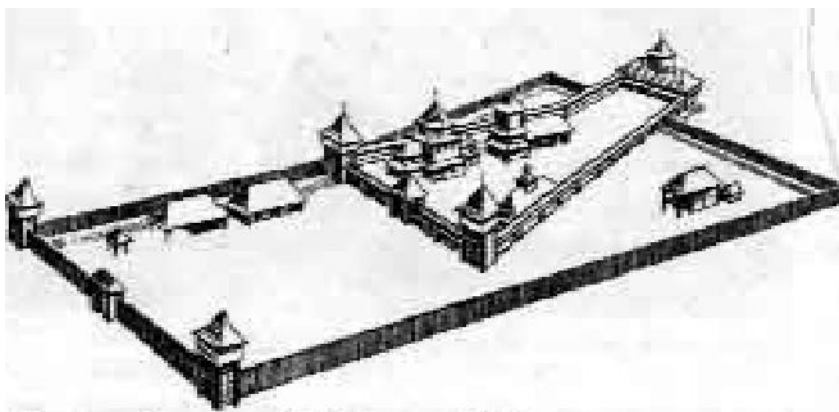
До оборонних споруд періоду пізнього середньовіччя належать також три фортеці – два замки і оборонний монастир (рис. 1). Перша з них називалася спочатку "двір" або "фільварок", а згодом – "Дубина". Ця фортеця знаходилася на території між джерелом "Марія" (у парку) і вул. Суховолі, з трьох боків оточена ровами, а з четвертого (від вул. Суховолі) – валом і ровом (рис. 3). На кадастрових картах 1853р. [14] і 1856 р. [15] це місце позначене як "Коточий замок"³. Рештки фортифікаційних споруд цього замку знищені ще на початку ХІХст. при закладенні парку. Відповідь на низку питань про те, як виглядав замок, могли б дати лише археологічні розкопки. Слід згадати також, що на території цього оборонного замку була церква або каплиця, бо у верхній його частині до 1939 р. було невелике підвищення з хрестом. Такі хрести ставили на місці, де був церковний вітвар.

Друга фортеця знаходилася в районі угіддя "Кам'яний горб" (рис. 4) у лісі, на межі Трускавця з Тустановичами. Правда, це місце, починаючи з кінця ХVІІІ ст., територіально належало до Тустановичів; можливо тому більшість дослідників, які описували його вже в ХХ ст., зараховували його саме до цієї місцевості [16].

³ Річка, що протікала під містком в цьому місці, що колись називалося "Під Божою Матір'ю" (від скульптури Матері Божої, яка там стояла), на кадастрових картах позначена як "Коточий потік". Цей потік пізніше був взятий у колектор біля джерела "Едвард".

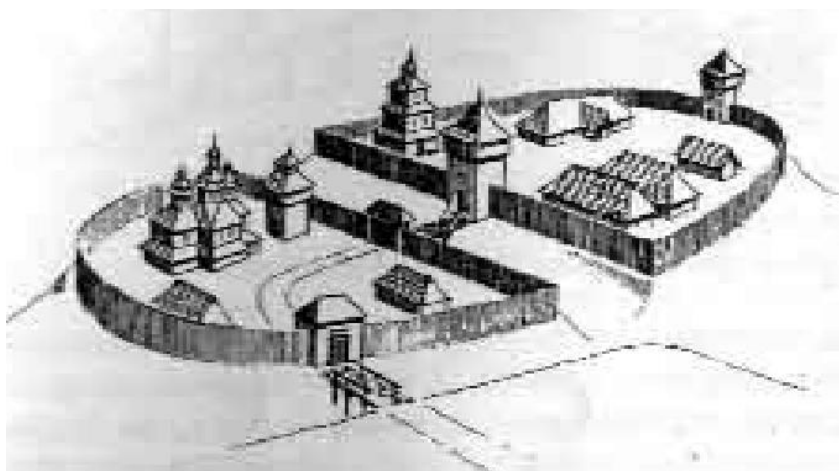


*Рис. 3. "Коточий замок".
Проект реконструкції. Художник М. Козарук*



*Рис. 4. Оборонний двір на Кам'яному горбі.
Проект реконструкції. Художник М. Козарук*

Оборонний пізньосередньовічний дерев'яний монастир з церквою Св. Спаса (рис. 5), про який згадується також в архівних документах [17], знаходився на початку теперішньої вул. І. Франка. Рів і вал монастиря було розрівняно під час будівництва селянських хат та пансіонатів, зокрема, вілли "Ванда". У післявоєнні роки ще довго простежувався високий берег і глибокий вивіз – шлях, який у давнину міг бути оборонним ровом.



*Рис. 4. Оборонний монастир з церквою Св. Спаса.
Проект реконструкції. Художник М. Козарук*

Висновок. Всі ці оборонні споруди Трускавця тепер вже не існують. Проте ще збереглися незабудовані території трьох з них – це територія поганського капища на горі “Баба” в урочищі Липки, територія “Коточого замку” і фортеці в районі угіддя “Кам’яний горб”. Їх можна використати як об’єкти екскурсійного відвідування, відтворивши на них копії фортифікаційних споруд за проектами реконструкції художника М. Козарука. Необхідно також рекультивувати колишні історичні форми ландшафту: Городище, Воротище, Дубину, Кам’яний горб, ліс “Баньки”, які б в майбутньому як відновлені пам’ятки історії стали складовою частиною екскурсійного відвідування Трускавця.

1. Географічна енциклопедія України. Т. 2. – К.: УРЕ, 1990. – С. 252. 2. Псацький Б.С. Харчук Х.Р. Культурна спадщина у генеральному плані міста-курорту (на прикладі Трускавця). – Машинопис. 3. Там само. 4. Кобільник В. З археології Бойківщини // Літопис Бойківщини. – Самбір, 1936. – № 7. – С. 5. 5. Мацюк О. Замки і фортеці старого Трускавця // Галицька брама. – Львів, 1995. – № 5. – 17 с. 6. Мацюк О. З історії Трускавця // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 1997. – Вип. 2. – С. 13–18. 7. Гузар З., Мацюк О., Скибак І. Короткий нарис історії Трускавця. – Трускавець, 1997. – С. 4–7. 8. Мацюк О., Скибак І. Короткий нарис історії Трускавця. – Трускавець, 2000. – 5 с. 9. Гузар З. Короткий нарис... – Трускавець, 1997. – С. 4. 10. Центральний Державний історичний архів м. Львова (далі –ЦДІАЛ), ф. 186, оп. 10, спр. 1473. Кадастрова карта Трускавця 1853 р. 11. Мацюк О. Замки... // Галицька брама. – Львів, 1995. – № 5. – 17 с. 12. Truskawiec. Zakład zdrojowy. Sprawozdanie za rok 1884. – Truskawiec, 1885, s. 12. 13. Мацюк О. Короткий нарис... – Трускавець, 1997. – С. 12. 14. ЦДІАЛ, ф. 186, оп. 10, спр. 1473. 15. ЦДІАЛ, ф. 186, оп. 10, спр. 1474. Кадастрова карта Трускавця 1956 р. 16. Мацюк О. Короткий нарис... – Трускавець, 1997. – С. 13. 17. ЦДІАЛ, ф. 186, оп. 10, спр. 1477. Кадастрова карта Трускавця 1930 р.

УДК 711

І.А. Швець

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра містобудування

ПРОБЛЕМИ ТУРИСТИЧНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ ДУХОВНИХ ОСЕРЕДКІВ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

© Швець І.А., 2005

Висвітлено культурно-історичний, туристичний і рекреаційний потенціал Придніпровського регіону, розглянуто історію і сакральний зміст осередків Козацької доби. Проаналізовано містобудівну індустрію регіону.

Ключові слова: рекреаційний потенціал, пам’ятки історії, культури, природи, агротуризм, сакральний зміст регіону, структурний каркас розселення, мережа храмів.

Постановка проблеми. Проблеми туристичної експозиції духовних осередків Козацької доби.

Мета статті. Метою дослідження є вивчення традицій туристичного трактування залишків Козацької доби, природного потенціалу, розробки туристичних маршрутів відповідно до інтересів та видів подорожування: пізнавально-краєзнавчий, зелений туризм, водний, активний і пасивний відпочинок, духовні подорожі.

Основна частина. Традиційний туризм, набуваючи пізнавального характеру, набуває популярності: пам’ятки, залишені на будь-якій території, свідчать про історію конкретного народу, який її заселяв. Вивчення, реконструкція особливостей розселення є основою для виявлення мережі пам’яток та її експозиції. Тобто рекреаційний потенціал території значно збагачується пізнавальним